

Angloamerický právny systém a jeho subsystémy: anglické právo a právo USA

©OLEXOVA VASILISIN s.r.o., 2012

Obsah:

1/	Úvod	4
2/	Angloamerický právny systém	5
2.1	Anglické právo	6
2.2	Právo USA	7
3/	Základné rozdiely medzi anglickým právom a právom USA	8
3.1	Všeobecné rozdiely	8
3.2	Pramene	9
4/	Záver a odporúčania	14
	Použitá literatúra	15

1. Úvod

Základným cieľom tejto práce je spracovať tému o angloamerickom právnom systéme, ktorá je v našich podmienkach viacerými autormi podceňovaná.

Rovnako ako kontinentálny právny systém, ani angloamerický právny systém nie je homogénny a obsahuje viacero právnych podskupín (podsystemov). V tejto práci som sa zameril na dva najdôležitejšie subsystemy – právo anglické a právo USA.

V práci som sa venoval charakterizovaniu jednotlivých prameňov práva, ako azda najdôležitejšieho a najfrekvencovanejšieho rozlišovacieho kritéria. Tieto majú vysokú vypovedajúcu hodnotu o celkovom charaktere systémov, ich pôvodu, tvorbe práva a celkovému prístupu k právu ako takému.

Možno sa bude zdať, že charakterizovanie právneho systému odlišného od toho kontinentálneho, bude menej dôležité, je potrebné poukázať na to, že v prípade Anglicka ako súčasť Európskej únie dochádza k prelínaniu týchto dvoch právnych systémov a k preberaniu ich znakov. Je preto stále viac a viac potrebné poznať aspoň základy angloamerického právneho systému.

2. Angloamerický právny systém

Angloamerický právny systém vznikol v Anglicku v 11. storočí a je väčšinou označovaný ako *common law*. Toto označenie je však relatívne nepresné, keďže *common law* je len časťou angloamerického systému. V období kolonizácie sa tento systém rozšíril do celého vtedajšieho britského impéria a kde je vo svojej postate zachovávaný aj v krajinách, ktoré sa z britského koloniálneho impéria oslobodili. Najvýznamnejšou anglickou kolóniou boli Spojené štáty americké, kde sa však právny systém od toho anglického značne odlišil. Z toho dôvodu sa systém angloamerického práva rozčlenil na anglické právo a právo USA. [[5] s.163]

Angloamerický systém práva je menej členitý ako systém kontinentálny. K rozčleňovaniu systému angloamerického práva došlo po tom, čo sa britské kolónie začali osamostatňovať, t.j. v dobe kedy sa v týchto krajinách začalo právo anglické pôvodu vyvíjať samostatne, nezávisle od Anglicka. Zvláštny zreteľ si však zaslúžia veľké štáty, ktoré vznikli po rozpade britskej koloniálnej ríše, t.j. Kanada, Austrália, Nový Zéland a India.

Angloamerický systém práva je preto možné členiť na osem základných podsystémov:

- a) anglický
- b) americký (USA)
- c) kanadský
- d) austrálsky
- e) novozélandský
- f) indický
- g) írsky
- h) právny systém ostatných štátov [[5] s. 164]

Podobnosť týchto podsystémov však zostala s výnimkou USA a Indie značná. V ďalšom texte sa nebudem zaoberať podrobnejším výkladom o všetkých subsystémoch, ale obmedzím sa na stručný výklad koncepcie anglického práva a amerického práva.

Charakteristickou črtou tohto systému je to, že je to systém sudcovského práva (*judge made law, case law*), v ktorom má sudca zvláštnu postavenie, ktoré sa prejavuje v tom, že sudca právo nielen aplikuje ako v kontinentálnom práve, ale ho aj tvorí. Sudcovské právo teda predstavuje systém významných súdnych rozhodnutí, záväzných precedensov, ktoré sa stávajú primárnymi prameňmi práva. Okrem sudcovského práva však v tomto systéme pôsobia aj ďalšie pramene, ktorým sa budem venovať neskôr. Ďalšou významnou črtou je tiež výrazný procesno-sporový charakter angloamerického právneho systému, ktorého základy ovláda súdne konanie. [[7] s. 86]

Právne poriadky angloamerického systému nestoja na právnom dualizme, teda na oddeľovaní práva verejného a súkromného, používajú rozdielnu právnu terminológiu, čo býva častou prekážkou v medzinárodných právnych vzťahoch a dôvodom nutnosti zjednocovania terminológie. Členenie práva do právnych odvetví je takisto rozdielne. Napríklad v anglickom práve existujú tieto právne odvetvia: law of property (vecné práva), contract law (zmluvné právo), criminal law (trestné právo), land law (pozemkové právo) a pod.

2.1 Anglické právo

Anglický okruh zahrňuje, až na malé výnimky Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska a Britské ostrovy vrátane ostrova Man. Naopak právo Škótska a normandských ostrovov je od anglického práva odlišné, nakoľko bolo (a to najmä škótske právo) od 16. storočia do istej miery ovplyvnené aj rímskym právom. Tieto oblasti môžeme označiť za právne enklávy, ktoré sa vyvíjali historicky samostatne. Základom práva v Anglicku je common law, zvykové právo, ktorého vznik je datovaný do 12. storočia, kedy existoval systém cestujúcich sudcov, ktorý riešili ťažké zločiny v mene kráľa. Postupne sa právomoc týchto sudcov rozšírila na úkor miestnych sudcov v snahe upevniť centrálnu moc. Títo cestujúci sudcovia zozbierali najlepšie právne obyčaje, vytvárali tak zbierky a aplikovali ich na spory a tým vytvárali základ *common law*. [[3] s. 20]

2.2 Právo USA

Základom práva USA je anglické *common law* modifikované v podmienkach historického vývoja severnej časti amerického kontinentu. Toto územie osídľovali anglickí kolonisti, ktorí používali právo svojej materskej krajiny, ktoré následne prispôbovali potrebám procesu osídľovania nového územia. V súvislosti s tým následne dochádza k tomu, že právny poriadok prijatý pri vyhlásení Deklarácie nezávislosti a neskôr Ústavy už nie je anglickým právom, ale autonómny svetovým systémom, v ktorom okrem anglického *common law* zreteľne pôsobia aj prvky miestnych zvyklostí rôzneho, najmä náboženského charakteru. [[3] s. 21]

USA sú federatívnou republikou a z toho dôvodu sa tu právo tvorí na dvoch úrovniach – federálnej a štátnej (t.j. viac ako 50 jednotlivých štátov). V tomto prípade je dôležité určiť, ktoré právo bude dôležitejšie, či to federálne alebo štátne. Tento problém nám rieši priamo federálna Ústava USA, ktorá v 10. dodatku jednoznačne rozdeľuje právomoc medzi federáciou a jednotlivých štátov, kedy platí, že právomoc, ktoré ústava nezverí federácii patrí jednotlivým štátom. [[2] s. 84]

Z tohto pravidla teda vyplýva, aj napriek tomu, že právna prax inklinuje k rozširovaniu právomoci federálnych, že primárne (nie však silnejšie) je zákonodarstvo jednotlivých štátov, zatiaľ čo právomoc federácie je daná vtedy, ak to ustanoví ústavný predpis. [[3] s. 40]

3. Základné rozdiely medzi anglickým právom a právom USA

3.1 Všeobecné rozdiely

Aj napriek tomu, že anglické právo spolu s právom USA spadajú pod jeden veľký právny systém, ich odlišnosti sú natoľko zjavné, že vytvorili dva samostatné subsystémy, ktoré dali pomenovanie jednej celej právnej kultúre. V tejto kapitole by som sa chcel venovať ich základnými rozdielmi najmä v oblasti povahy práva a jeho prameňov.

Čo sa týka rozdielu medzi právom USA a anglickým, môžeme konštatovať, že charakter práva USA je od charakteru práva anglického dosť odlišný. Predovšetkým odlišný politický a ekonomický vývoj USA a vývoj americkej jurisprudencie viedli k tomu, že aj americké právne myslenie je značne rozdielne od toho anglického, najmä čo sa týka vzťahu sudcovského práva, zákonného práva a záväznosti precedensov.

V USA je podiel i význam zákonného práva podstatne väčší než v Anglicku a naopak záväznosť precedensov je tu menšia. Zásada *stare decisis* (viď nižšie) v USA neplatí vo svojej striktnnej podobe ako je to v Anglicku. Najvyššie súdy ňou nie sú viazané vôbec a môžu svoje vlastné judikované stanoviská meniť podľa svojho uváženia a ani iní sudcovia v USA sa necítia byť tak viazaní precedensmi ako sudcovia v Anglicku. [[5] s. 172]

Ďalšia významná odlišnosť spočíva v tom, že v USA stratilo svoj historický význam delenie sudcovského práva na common law a equity. Obidva tieto názvy síce v americkom právnom jazyku zostali, ale v tom zmysle, že common law je prakticky synonymom pre sudcovské právo a equity sa používa v úplne inom význame. [[4] s. 100]

Americké právo nepredstavuje špecifikum len vďaka tomu, že je mladšie. Dôležitými znakmi sú tiež väčšia liberálnosť oproti anglickému právu, ktoré je známe tradičnými inštitútmi, a tiež nejednotnosť, ktorého príčinou je spomínané federatívne usporiadanie USA.

3.2 Pramene

Základné rozdelenie prameňov práva v USA a Anglicku je v podstate rovnaké. Primárnym prameňom práva v oboch krajinách je právo sudcovské a právo zákonné, pričom vzťah zákonnej normy a precedensu sa v angloamerickom právnom systéme vyvíjal pomerne dlhú dobu.

A) Nepísané právo (ENG, USA)

Prameňom anglického i amerického **nepísaného práva** sú „*súdne rozhodnutia, ktoré sa vytvárajú na báze doktríny stare decisis (t.j. zotrvania pri rozhodnutom), podľa ktorej sú sudcovia viazaní predchádzajúcimi rozhodnutiami vyšších súdov až kým nevzniknú nové, celkom presvedčivé dôvody pre vytvorenie nového precedensu.*“ [[7] s. 110]

Tieto súdne precedensy predstavujú stredobod v oboch systémoch práva, pričom rozdielom je najmä pohľad právnikov jednotlivých krajín. Zatiaľ čo v Anglicku právnici zaujali tradičný, konzervatívny prístup, v Spojených štátoch amerických sa opreli o liberálnejšiu myšlienku, že spravodlivosť je relatívna v súvislosti s časom. „*Precedensy nutne neobsahujú posledné slovo múdrosti. Nemusia vždy platiť, niekedy je dokonca nutné ich odmietnuť, pokiaľ je to v záujme spravodlivosti.*“ [[3] s. 41]

Podľa niektorých autorov sudcovské právo je síce najtypickejším znakom angloamerickej právnej kultúry, avšak ako by sa mohlo zdať nie je prevažujúcim a už vôbec nie prameňom najvyššej právnej sily. V súčasnosti je v každom právnom poriadku common law množstvo zákonov, ktoré sú prameňom práva a majú v každom prípade minimálne takú právnu silu, ako má sudcovské právo. [[6] s. 13]

Precedens síce nie je výlučným prameňom práva v Anglicku, ale je to prameň, ktorý je pre anglické právne myslenie charakteristickým. Presadenie precedensu ako primárneho prameňa práva v Anglicku si vyžiadalo niekoľko storočí. Dôležitou bola najmä doktrína záväzného precedensu, ktorej podstatou bola zásada, že sudca ktorý daný prípad rozhoduje, je povinný rešpektovať už vydané rozhodnutie v danej veci. Rozhodnutia anglických súdov, a to najmä odvolacích, hrajú dôležitú úlohu vo vývoji práva, pretože súd musí pri rozhodovaní konkrétneho prípadu brať ohľad na záväzné rozhodnutia súdov rovnakého druhu, pričom v týchto prípadoch sa nimi aj musí riadiť.

Ako už bolo povedané, na rozdiel od Anglicka, precedens v USA nemá takú právnu silu. Najvyšší súd USA a ani najvyššie súdy jednotlivých štátov nie sú povinné rešpektovať vlastné rozhodnutia. V posledných rokoch sa najmä v USA výrazne posilňuje vplyv a trend k nahrádzaniu sudcovskej tvorby práva predpismi prijatými parlamentom. [[1] s. 6]

Použitie precedensu v USA je možné vnímať skôr ako tradíciu alebo prax než doktrínu v najprísnejšom slova zmysle a to z toho dôvodu, že precedens je hlboko zakorenený v súdnictve. V prípade, že súdy nedodržiavali zásadu stare decisis, súdny systém by bol chaotický v jeho fungovaní a bol by nekonzistentný a nestabilný vo svojich rozhodnutiach.

B) Zákonné právo (ENG, USA)

Ďalším prameňom práva v angloamerickom systéme je **zákonné právo**, pričom jeho význam narastá v 20. storočí. V poslednom období vzrastá tiež počet zákonov vydávaných anglickým parlamentom, avšak v dôsledku existencie sudcovského práva majú zákony špecifickú povahu v porovnaní so zákonmi v kontinentálnom systéme. Sudca je však povinný rešpektovať zákony ako pramene práva a pri rozhodovaní v konkrétnej veci rozhoduje v súlade s nimi.

Veľká Británia ako členský štát EÚ je zároveň v mnohých oblastiach ovplyvňovaná európskymi normatívnymi aktmi. Pri výklade anglických zákonov sa tak na európske právo musí brať ohľad a musí byť vykladané v súlade s ním.

V americkom práve majú väčší význam normatívne právne akty ako v anglickom. Zákony sú v USA flexibilnejšie ako v Anglicku. Základným normatívnym právnym aktom je v oboch systémoch ústava, pričom v Anglicku ide o ústavu nepísanú.

USA charakterizuje písaná ústava a to zvýrazňuje význam písaného práva, pričom spolupôsobenie dvoch primárnych prameňov práva si vyžaduje dôslednú úpravu. Rozvoj zákonodarstva sa nepociťoval natoľko ako cudzorodý prvok, pretože tradícia písaného práva sa v USA presadila čoskoro po získaní nezávislosti najmä s prijatím federálnej ústavy vytvorenej na základe Deklarácie práv. USA napriek svojej zemepisnej polohe majú ku kontinentálnemu právnemu systému bližšie ako Veľká Británia.

Ústava Spojených štátov amerických predstavuje najvyšší zákon únie, s ktorým musia byť v súlade ostatné právne akty (federálne aj štátne) a tiež normy case law. Ústava ma dokonca prednosť aj pred medzinárodnými zmluvami. Za viac ako dvesto rokov v nej bolo vykonaných len 22 zmien, avšak ústava nie je statická, prispôsobuje sa spoločenským premenám čiastočne dodatkami, ale predovšetkým výkladom Najvyššieho súdu. [[7] 112]

V Anglicku sa nikdy nepodarilo prijať stabilnú ústavu. USA v tomto smere vykročili správnym smerom a sú dôkazom spolužitia ústavy a sudcovskej tvorby práva.

Vedúce mocenské postavenie USA po druhej svetovej vojne ovplyvnilo veľkú časť právnych poriadkov iných krajín, najviac pravdepodobne Japonska, ale tiež krajiny Latinskej Ameriky, Filipín a dokonca aj krajín západnej Európy (ústavy, ústavné práva, antitrustové právo a i.).

C) Právna obyčaj (ENG)

V Anglicku majú svoju úlohu aj právne obyčaje, aj keď do značnej miery len teoreticky. Obyčajové právo bolo postupne nahradené inou formou nepísaného práva. Pôvodné obyčajové právo sa postupne zmenilo na právo zvykové. Právna obyčaj je však aj dnes v menšej miere uznávaná a výnimočne uplatňovaná ako prameň práva a to v dvoch podobách:

- všeobecné obyčaje ríše (customs of the real), ktoré v súčasnosti platia už len v oblasti ústavného práva
- miestne obyčaje (local customs), ktoré je vo všeobecnosti ťažké považovať ako prameň práva. Aby mohli byť miestne obyčaje považované za záväzné, musia mať určité charakteristiky a spĺňať určité podmienky: mali by sa odchyľovať od common law, a tiež nutné preukázať, že sú používané od r. 1189, čo je v praxi dokázateľné veľmi ťažko.

Aj keď obyčaje zastávajú významnú úlohu v historickom vývoji prameňov práva, je v súčasnosti ich význam nepatrný.

D) Právnická literatúra (ENG)

V Anglicku existuje ešte jeden prameň práva, aj keď je druhoradý, a tým je právnická literatúra. Táto je ako prameň práva chápaná vo význame *legal writings*, avšak za jej základ sa pokladá len viacero dôležitých diel vytvorených pred mnohými storočiami. Súčasná právnická literatúra nemá charakter prameňa práva, ale slúži najmä ako informačný zdroj pre orientáciu v danej problematike.

V americkom práve nie sú ako pramene obyčaje a právnická literatúra uznávané. Je to však zrejme z dôvodu historicky pomerne krátkej existencie tohto štátu, kedy žiadne právne obyčaje a ani literárne diela vzniknúť nemohli.

E) Právna teória (USA)

Právnická teória v USA zahrňuje najmä komentáre týkajúce sa právnych otázok a právnej vedy ako takej. Ide o prameň práva, ktorého sa americkí sudcovia prekvapivo často dovolávajú. Sudcovia vyšších súdov majú medzi svojimi spolupracovníkmi obvykle právnikov, ktorí absolvovali niektorú z významných právnických škôl. Dokonca určité percento sudcov je z radov bývalých univerzitných profesorov. V niektorých prípadoch môže dokonca článok právnika môže významne ovplyvniť vývoj právneho myslenia sudcov pri posudzovaní konkrétneho sporu v rámci určitého druhu právneho vzťahu. [[3] s. 39]

4. Závěry a doporučení

Angloamerický právní systém spolu s kontinentálním sú v súčasnej dobe piliermi, na ktorých stojí svetové právo. Vplyv oboch právnych systémov je zjavný takmer vo všetkých právnych systémoch sveta.

Základom angloamerického právneho systému je nepochybne anglické právo, ktoré bolo významne obmenené v USA a tým napomohlo vytvoriť súčasnú podobu tohto právneho systému. Dôvodov, pre ktoré sa právo USA odklonilo od svojho anglického vzoru, bolo viacero. Medzi najvýznamnejší patrí nepochybne štátne zriadenie, keďže USA sú federáciou a právo tu vzniká na federálnej i celoštátnej úrovni. Rozdiely badať i v používaní právnej terminológie. Typickým znakom amerického práva je existencia písanej ústavy, ktorá má dôležitý vplyv pri formovaní federálnych zákonov.

Záverom tejto práce možno konštatovať, že v práci som sa snažil zoskupiť aspoň základné informácie o angloamerickom právnom systéme a jeho dvoch podsystémov – anglického práva a práva USA.

Použitá literatúra:

[1]

DRGONEC Ján, KRAMNÁ Jarmila: Súdne rozhodnutie ako prameň práva. Justičná Revue, 44, 1992, č. 1,

[2]

HRUŠKOVIČ I., KÁLESNÁ K., ŠTEFANOVIČ M.: Svetové právne systémy, Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 1994

[3]

HUNGR P.: Srovnávací právo – právni kultury, Edice právo, 2008,

[4]

KNAPP V.: Teorie práva, Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 1995

[5]

KNAPP, V.: Velké právní systémy ; úvod do srovnávací právní vědy, Praha: C. H. Beck, 1996.

[6]

KÜHN Z., BOBEK M., POLČÁK R. Judikatura a právní argumentace: Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou, Praha : Auditorium, 2006,

[7]

TÓTHOVÁ M.: Právna komparatistika – Velké právne systémy, Košice, 2005

